

ՆՆԻԹԵՐ ԴԱՏԱՌՈՒԹԵԱՆ ՆԱՄԱՐ

Վ Ա Ի Ե Ր Ա Գ Ր Ա Յ Ի Ն

Ազգային Ժողովի Նիստերու Սեազիր
Ատենագրութիւններ

1919-1922

Դոկտ. Վաչէ Ղազարեան

[81]

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ

(Նիստ 31 Հոկտեմբեր 1919)

Նախագահ՝ Ս. Պատրիարք Հայր

Ատենապետ՝ Պարզեւ Էֆ. Փափագեան

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Տխոր պարտականութիւն մը ունինք այսօր: Մեր պաշտօնակիցներէն Տիար Աղեքսանդր Փանոսեան¹ այս շաբթուան ընթացքին կնքեց իր մահկանացուն: Կը հրաւիրեմ զձեզ որ յոտնկայս մասնակցիք Ս. Նախագահին աղօթքներուն:

(Բոլոր ժողովականք յոտնկայս, մախագահ Ս.ը օրինեց հանգուցելոյն յիշատակը):

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Երկու երեսփոխաններ հրաժարական որկամ են, պիտի կարդանք զանոնք, բայց պիտի սպասենք մեծամասնութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ որոշել անոնց ընդունելութիւնը:

(Ատենադպիր Էֆ. կարդաց երկու հրաժարագրերը)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ինչպէս կը տեսնէք, մահուամբ եւ հրաժարմամբ երեսփոխանաց թիւը հետզհետէ կը պակսի: Ասոր դարման մը ըլլալու համար, 3 երեսփոխաններու ստորագրութեամբ զիր մը կայ սեղանի վրայ, որով կ'առաջարկուի օրակարգի երրորդ խնդիրը առաջին խնդիր ընել: Արդէն երեսփոխանական ընտրութեանց համար կազմուած յանձնաժողովի անդամներէն 3-ը իրենց տեղեկագիրը բերած են, այն ալ պիտի կարդացուի եւ այս խնդրոյն համար որոշում մը պիտի տրուի:

ՁԱՅՆԵՐ.- Տեղեկագիրը կարդացէք:

(Ատենադպիր Էֆ. կը կարդայ տեղեկագիրը)

Գ. ՆԵՄՅԷ ԷՖ.- Միւս անդամները ինչո՞ւ չեն ստորագրած:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Յանձնաժողովին միւս երեք անդամներէն տեարք Հ. Խոսրովեան, Ա. Բարսեղեան եւ Ա. Հալաճեան իրենք բացատրութիւն մը կրնան տալ անշուշտ:

[82]Տ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Ինչպէս գիտէք, իմ առաջարկութիւնս կը վերաբերէր վերջին պատերազմի միջոցին նահատակուած երեսփոխաններու եւ այս առաջարկը ներկայացուած ատեն որդեգրուեցաւ ժողովին կողմէ: Լրացումը պիտի սահմանափակուէր եւ ընտրութիւնը պիտի կատարուէր այնպիսի եղանակով մը, որ վերահաստատէր պատերազմէ առաջուան վիճակին փոխարարներութիւնը այս ժողովին մէջ: Ժողովը ընդունեց այս առաջարկը, բայց տեսնուեցաւ յետոյ որ չեն գիտեր ինչ պատճառով տարբեր կերպով արձանագրուած է ատենագրութեան մէջ: Յանձնաժողովը կազմուեցաւ մեր առաջարկած պայմանով, սակայն մեր երեք անդամներու տեղեկագիրը չի պատշաճիր կարդացուած տեղեկագրին, որովհետեւ մենք կը խորհինք որ, եթէ ժողովրդական ընտրութիւն պիտի կատարուէր, պէտք չկար այս խնդիրը յանձնել յանձնաժողովի մը ուսումնասիրութեան, ժողովը կրնար ուղղակի հրահանգ տալ վարչութեան: Ուրեմն կը հետեւի որ այդ տեղեկագիրը ստորագրողները հիմնապէս շեղած են ժողովին ընդունած սկզբունքէն. մեր ընդունածը ընտրութենէն տարբեր կերպով լրացում է:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Եղած արձանագրութիւնը այն է որ պակասեալ երեսփոխաններու տեղ մոր ընտրութիւն պիտի կատարուի: Մենք պէտք է միանգամ ընդ միշտ դարմանենք այս խնդիրը եւ այն ալ ազգին սա ճգնաժամին մէջ: Թերի միջոցներով չ'ըլլար այս գործը: Խնդիրներ գոյութիւն ունին, որոնք լուծման կը կարօտին, պէտք չէ որ ժողովը այս մեծամասնութեան պակասին համար ապարդիւն ցրուի: Երեք երեսփոխաններ իրենց այս տեղեկագրով կ'առաջարկեն վարչութեան ընտրութեան հրահանգ տալ: Այսօր ժողովը պէտք է որոշում տայ այս մասին եւ վերջ գտնէ խնդիրը:

Գ. ՆԵՄՅԷ ԷՖ.- Ազգ. Սահմանադրութիւնը երեսփոխան ընտրելու համար մասնաւոր տրամադրութիւն ունի, մենք անոր [83]հետեւելով պիտի կատարենք ընտրութիւնները, ո՞չ հնչակեանի, ո՞չ դաշնակցականի եւ ո՞չ ալ ազատականի խնդիր կայ. ազգը կ'ընտրէ իր ներկայացուցիչները այս ժողովին մէջ:

Ն. ՕՀՆԵԱՆ ԷՖ.- Այս միջոցին եղած խօսքերը ռեւէ արդիւնք չեն տար, պէտք է

սպասենք մեծամասնութեան, որպէսզի ճշդենք թէ ինչ ձեւի տակ կազմուած է յանձնաժողովը եւ ըստ այնմ նկատողութեան առնենք իր տեղեկագիրը:

Լ. ՏՆՏԵՍԵԱՆ ԷՖ.- Մինչեւ որ մեծամասնութիւն գոյանայ, թերեւ իրաւունք չունենանք որոշում տալու, բայց նախապատրաստութեան համար կրնանք խորհիլ միջոցներուն վրայ: Գալով ընտրութեանց խնդրոյն, տեսայ որ զաւառներու մէջ շատ տեղեր ընտրութիւն կատարել անկարելի է, այնպէս որ Պօլսոյ մէջ պիտի կատարուին ընտրութիւնները եւ այս կերպով բաւական գործնական օգտակարութիւն յառաջ պիտի գայ: Հետեւաբար անտեղի են ընտրութիւնը յետաձգելու ձեռնարկները:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Պ. Տնտեսեան թիչ մը մօտեցաւ այն տեսակետին, ըսելով որ միայն Պօլիսն է որ պիտի կատարէ իր երեսփոխանական ընտրութիւնները, այնպէս որ այս ժողովը պիտի ըլլայ պօլսահայութեան ներկայացուցչութիւնը: Ասկէ ալ կը հետեւի արդէն որ մենք չենք կրնար գործադրել Սահմանադրութիւնը. անկէկա իր պատմական դերը կատարած է: Արդէն եթէ գործադրուած ըլլար զինադադարէն² ի վեր քանի քանի անգամներ տրուած որոշումը, որու համաձայն դադրած պիտի ըլլային այն երեսփոխանները, որոնք ժողովի երկու միստերէն բացակայ կը գտնուին, շատերը դադրած պիտի ըլլային: Եթէ երեսփոխանական ժողով մը կայ, պէտք է գործադրուի տրուած որոշումը:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Ժողովը յարմար կը դատէ որ սահմանադրական օրէնքներով եւ սկզբունքներով լրացուի այս ժողովը: Եթէ այս ժողովը, օրինակի համար, ունի 20 նահատակուած, 10 ճամբորդ, 30 երեսփոխան, որոնք չեն գար, կայ ուրիշ մեծամասնութիւն մ'ալ որ չի գար. անոնք ինչո՞ւ չեն գար, ուրեմն այս ժողովը մեռած է: [84]Ասոնք ինչո՞ւ չեն գար, եւ եթէ չեն գար, ժողովս ինչո՞ւ նախանձախնդիր չ'ըլլար իր իրաւունքին: Բացակայ երեսփոխաններու մասին պէտք է գործադրուի այն որոշումը, որ տրուեցաւ ասկէ առաջ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Դիւանս երեսփոխանները այստեղ բերելու համար հրաշք չի կրնար գործել: Ժողովին մէջ զանազան առաջարկներ կ'ըլլան, բայց մեր ձեռքը գտնուած կանոնը այն է, որ երեք անգամ բացակայ երեսփոխաններու չորրորդ անգամ կոչնագիր մը կը դրկուի եւ եթէ դարձեալ չպատասխանեն, հրաժարեալ կը

նկատուի[ն]: Դիւանս առաջին անգամ ըլլալով բացակայ երեսփոխաններու անունները սկսաւ հրատարակել. ատելին չեմ կրնար ընել անոնց համար, որոնք չեն ուզեր գալ ժողովի:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Արդէն մեծամասնութիւն գոյացաւ, հետեւաբար կրնանք անցնիլ օրակարգի:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ ԷՖ.- Ի՞նչ է ներկաներու թիւը:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.- 46:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- 46-ը մեծամասնութիւն չէ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Մեր այսօրուան [նահատակուած] մէկ մեռած եւ 2 հրաժարած երեսփոխաններով, մեծամասնութիւնը 45 է եւ հետեւաբար կրնանք օրինաւոր միստ գումարել:

ՏՐ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Ինչպէ՞ս կարելի է. ատիկա ճիշդ գործ մը չէ:

Լ. ՍԱԼԹՃԵԱՆ ԷՖ.- Ես կը կարծեմ որ չեղած, գոյութիւն չունեցած բանի մը վրայ պնդելը անկարելի է: Պօլսոյ մէջ գտնուող երեսփոխաններու թիւը 60-65-էն ատելի չէ, հետեւաբար կարելի չէ ձեռք բերել մեր պահանջած օրինական մեծամասնութիւնը, ուստի կ'առաջարկեմ բաւական համարել 45-ի մեծամասնութիւնը եւ այս հիման վրայ վիճաբանիլ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Նկատի ունենալով ժողովին ներկայ եւ բացակայ անդամները, այդ թիւը օրինաւոր է:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- 140-ի վրայ 71-ի մեծամասնութիւնը օրինաւոր կը նկատէ Սահմանադրութիւնը: Եթէ ընդունինք անգամ մը այս սկզբունքը, 21 հոգիով ալ մեծամասնութիւն պիտի կարենայ կազմուիլ: Ասիկա թեք մակարդակ մ'է, որուն վրայ կանգնիլ կարելի չէ:

Ա. ԱԼՊՕՅԱՃԵԱՆ ԷՖ.- Կարծեմ թէ սխալ են եղած խօսքերը: Ժողովը իր իսկական մեծամասնութեան խնդիրը այսօր չէ որ պիտի լուծէ: Այդ խնդիրը լուծուած է ժամանակին եւ Ազգ. Ժողովը այդ փոփոխութիւնը, այսինքն ընտրուած երեսփոխաններու կէսէն մէկ ատելի ներկայութեամբ ժողով գումարելու եւ որոշում [85]տալու խնդիրը իբրեւ բարեփոխութիւն օրէնքի, կառավարութեան ալ ներկայացնելով, վաւերացնել տուած է: Այս որոշումը եւ վերջացած գործին անդրադառնալով, եղած առարկութիւնները կրնան մեկնուիլ իբրեւ խափանարար ընթացք:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Կը բողոքեմ այս խօսքին դէմ. պէտք է ետ առնէ իր խօսքը:

Ա. ԱԼՊՅԱՆԵԱՆ ԷՖ.- Մէկ տառը իսկ ետ չեմ առնէր:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Պէտք է ետ առնէ. խափանարար ընթացքը անոնցն է, որ ժողովէն բացակայելով, ամուլտեան կը դատապարտեն անոր աշխատութիւնները:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Յախառն դիտողութիւններու պէտք չկայ ամենեւին, պէտք է վիճաբանինք օրինաւորութեան սահմանի մէջ: Գալով խնդրոյն, որ որոշման մը կը կարօտի, այս խնդիրը վճռել առաջ, երեսփոխաններէ ոմանք կ'առաջարկեն որ օրակարգի շարքը փոխուի. նախ այս խնդիրը որոշենք:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Ես համաձայն չեմ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Սակայն այս ժողովը տէրն է օրակարգին եւ ինչպէս ինք կ'որոշէ օրակարգը, այնպէս ալ կրնայ կարգը փոխել: Հետեւաբար նախ վիճաբանութեան փակումը ձեր քուէին կ'ենթարկեմ:

(Ատենապետ ԷՖ. քուէի դնելով այս խնդիրը, մեծամասնութեամբ ընդունուեցաւ:)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Հիմա ձեր քուէին կ'ենթարկեմ օրակարգի երրորդ խնդիրը՝ այսինքն երեսփոխանական ընտրութեան խնդիրը առաջին խնդիր ընելու խնդիրը ու այդ խնդրով եղած առաջարկութիւնը, այսինքն՝ ժողովրդային քուէարկութեամբ ընտրելու նահատակուած, մեռած եւ պակսած երեսփոխանները: Որոնք որ կ'ընդունին, ձեռամբարձ յայտնեն իրենց հաւանութիւնը:

(Ժողովը մեծամասնութեամբ ընդունեց

ժողովրդային քուէարկութեամբ պակսած երեսփոխաններու տեղ նորերու ընտրութիւնը:)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ուրեմն դիմանա պիտի գրէ վարչութեան ընտրութեան ձեռնարկելու համար:

[86] ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Քանի որ մեծամասնութիւն գոյացաւ, ձեր ուշադրութեան եւ որոշման կը յանձնեմ Տր. Թորգոմեանի եւ Տր. Արգարեանի հրաժարականները:³

Ս. ԳԱՐԱԵԱՆ ԷՖ.- Ինչպէս այդ հրաժարած անդամները զբաղումներ ունին, ամենքս ալ զբաղումներ ունինք: Ես այն գաղափարը ունիմ որ պէտք է մերժենք այս հրաժարականները: Ասիկա ալ բարոյական տուրք մ'է որ պէտք է վճարենք ամենքս ալ, երբ կը պահանջենք որ ամէն անհատ վճարէ իր նիւթական տուրքը: Կ'առաջարկեմ մերժել հրաժարականները. ես կը կարծեմ որ պիտի շարունակեն իրենց պաշտօնը:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Այս հրաժարականներու քօղարկեալ իմաստը այս ժողովին մեծամասնութիւն չգոյացնելն է: Ասիկա բողոք մ'է այդ վիճակին դէմ, հետեւաբար կ'առաջարկեմ որ ընդունուի այդ հրաժարականը:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Հրաժարականին մէջ իբրեւ պատճառ ստիպողական պատճառներ ցոյց տրուած են: Ժողովս այն միայն կրնայ նկատողութեան առնել:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԵՍԵԱՆ ԷՖ.- Չեմ գիտեր որ Գարաեան ԷՖ. ինչ տեսակետով կ'առաջարկէ մերժել այս հրաժարականները, երբ կը տեսնենք որ ժողովին նիստերը ապարդիւն կը մնան: Ժողովը չի կրնար բռնութիւն ի գործ դնել մեծամասնութիւնը ապահովելու համար եւ մեր այն պաշտօնակիցները, որոնք մաքառեցան մեզի հետ մեծամասնութիւնը ապահովելու համար, արդար չեն ըլլար երբ կ'ըսեն թէ պէտք է մերժել հրաժարականը անոնց, որոնք կ'ըսեն թէ չեն կրնար շարունակել իրենց պաշտօնը: Այս կերպով ժողովը անդամալուծութեան պիտի դատապարտուի: Հետեւաբար պարզ եւ անկեղծ հրաժարական մը ընդունիլ անարգանք մը չէ եւ հետեւաբար կ'առաջարկեմ որ ընդունուի:

(Քուէի դրուելով այս երկու հրաժարականները, 10-ի դէմ 24 քուէով ընդունուեցաւ:)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ուրեմն կը գրենք վարչութեան որ հրահանգ տայ ասոնց տեղ ալ ուրիշները ընտրելու:

[87]Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Ոչ թէ միայն պէտք է դադրեցնել հրաժարեալները, այլեւ անոնք

որոնք 3 անգամ բացակայ գտնուած են:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Քիչ առաջ երբ դեռ ժողովը իր օրակարգի խնդիրները նկատողութեան առնելու չէր սկսած, ակնարկութիւններ եղան այստեղ թէ երեսփոխանական ընտրութիւնները պիտի կատարուին Պօլսոյ մէջ: Երբ հիմա կը խօսինք ընտրութեանց վրայ, չեմ կարծեր որ այդ սխալը կրկնուի: Սակայն պէտք է նկատի ունենալ թէ ընտրութիւնները գաւառներու մէջ կատարել հնարատու պիտի կրնա՞յ ըլլալ, թէ ո՞ր տեղերը կատարել հնարատու է եւ ո՞ր տեղերը անհնարին, այնպէս որ այդ կէտերը չպարզաբանուած՝ կարելի չէ ընտրութեան սկսիլ...

Ա. ՍԱՐԱՃԵԱՆ ԷՖ.- Վարչութիւնը կը ճշդէ այդ կէտերը:

Ա. ԱԼՊՅԱՃԵԱՆ ԷՖ.- Ես կը փափաքիմ որ սխալ տեսակէտէ չառաջնորդուի ժողովը: Երեսփոխանական բաշխումը եւ ընտրութեանց հրահանգ տալու գործը վարչութեան կը պատկանի: Գալով այն վիճակներուն, որոնք երեսփոխան չպիտի կրնան ընտրել, ի պատասխանի կ'ըսեն թէ ասիկա նոր խնդիր մը չէ: Ատեն եղած է որ տարիներով Վան երեսփոխան չէ ունեցած այս ժողովին մէջ, որովհետեւ օրինաւորապէս Գաւառական Ժողով չէ ունեցած: Եթէ այսօր Վանէն ներկայացուցիչ չպիտի ունենայ այս ժողովը, հոն հայ ալ չէ մնացած, այնպէս որ չ'արժեր զբաղիլ այս գործով:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ ԷՖ.- Վարչութիւնը պատրաստ է եղած առաջարկին հիման վրայ նկատողութեան առնել խնդիրը: Կրնանք նաեւ դադարեցնել 1/5ով երեսփոխանները:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Ուրեմն ժողովը դադարած է իր օրէնսդիր հանգամանքէն եւ լուծեալ է:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ ԷՖ.- Ժողովին լուծեալ ըլլալու պարագան երեսկայական է եւ մեր պարտականութիւնն է հոգ տանիլ ժողովը ամբողջացնելու համար, աւանդութեան [88]ձեւը պահպանենք եւ ինչ որ գործադրուած է մինչեւ հիմա ժողովին ամբողջացման համար՝ կէտ առ կէտ գործադրենք: Եթէ ասոր համար պէտք կայ նոր յանձնախումբի մը կազմութեան, անոր ալ արգելք չըլլանք: Միայն թէ մեր պարտականութիւնն է ժողովը ամբողջացնել, ոչ թէ եղածը լուծել:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Յայտնի է որ այս առաջարկը ընդունելու տրամադիր մեծամասնութիւն մը կայ, ուստի ես պէտք կը զգամ առաջարկելու դիւանիդ որ վիճակաւ դադրած-

ներն ալ նկատողութեան առնուին եւ մէկ տարեշրջանի մէջ 3 անգամ նիստէ բացակայողներն ալ նոյնպէս հրաժարեալ նկատուին:

ՏՐ. ԹԷՐԶԵԱՆ.- Դիւանը իր պարտականութիւնը կը կատարէ անշուշտ. երեք բացակայութիւն ունեցողներուն 4րդ անգամ ազդարարութիւն կը դրկուի եւ եթէ չպատասխանէ[են], հրաժարեալ կը նկատուի[ն]:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Դիւանը իր պարտականութիւնը չի կատարեր, ինք արտօնեալ է ժողովէն բացակայները դադարեցնելու. ինչո՞ւ ներողամտ կ'ըլլայ. պէտք է խիստ ըլլայ եւ 3 անգամ բացակայողը դադարեցնէ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Դիւանը ներքին կանոնագիր մը ունի ժողովէն ընդունուած, որուն տրամադրութեանը կը հետեւի: Եթէ ժողովը բացակայութեան մասին օրէնքին տրամադրութիւնը կ'ուզէ փոխել, կրնայ կատարել այդ փոփոխութիւնը, այն ատեն ալ անոր կը հետեւի դիւանս:

ԱՌԱՋԱՐԿ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ԸՆՏՐՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ժողովը ընտրողներու տարիքի մասին պաշտօնագիր մը ունի, ձեր ուշադրութեան կը յանձնեն:

(Ատենադպիր ԷՖ. կարդաց հետեւեալ գիրը:)

Ա. ԱԼՊՅԱՃԵԱՆ ԷՖ.- Նախաքննութեան դրկուի:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ.- Ըստ օրինի կը դրկենք Նախաքննութեան Դիւանին նախաքննուելու համար: Այդ դիւանին անդամ կ'առաջարկենք՝

Տեարք՝ Տր. Ս. Թէրզեան

Արամ Հալաճեան

Գասպար Նեմցէ

[89]Եթէ ռեւ. առարկութիւն չունիք, կը հրաւիրենք զիրենք որ յառաջիկայ նիստին ներկայացնեն իրենց տեղեկագիրը:

ՉԱՅՆԵՐ.- Շատ լաւ:

ՏՐ. ԹԷՐԶԵԱՆ ԷՖ.- Կ'առաջարկեմ որ վարչութեան ծրագրին քննութեան խնդիրը լիազումար նիստի վերապահուի եւ անցնինք երկրորդ խնդրին, այսինքն՝ Մուրատեան ԷՖ.ի հրաժարականի խնդրին:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Եթէ կը հաւանիք այս առաջարկին, կրնանք անմիջապէս անցնիլ այդ խնդրին:

ՉԱՅՆԵՐ.- Այո, այո:

ՕՐԱԿԱՐԳ.

Համարառութեան եւ համարատուութեան մասին նախաքննութեան տեղեկագիրը

Մ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ.- Քանի որ տեղեկագրին վրայ կը կատարուի այս քննութիւնը, պէտք է ճշդութիւնով եւ առաջ սա կէտը որ դիւանին ատենապետը երկու կարծիք կը յայտնէ՝ մէկը իբրեւ ատենապետ եւ ճիշդ անոր հակառակը իբրեւ երեսփոխան: Կարելի չէ որ մէկը երկու տեսակ կարծիք ունենայ, ուստի պէտք է ճշդութիւնով եւ առաջ այս կէտը:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԵՍԵԱՆ ԷՖ.- Այս խնդիրը պարզապէս Մուրատեան Է.Ֆ.ի հրաժարականի խնդիրը չէ, այլ սկզբունքի կէտ մը կայ խնդրոյն մէջ, որով կը զբաղի այս ժողովը: Համարառութեան եւ համարատուութեան խնդիրը շատ կարեւոր է եւ ներկայացուած տեղեկագրին մէջ մեծամասնութիւնը կ'ըսէ որ արգելիչ բան մը չկայ, մինչդէռ ուրիշ անգամ մը կարելի չի տեսնել համարատուի մը համարառու ժողովին անդամակցութիւնը, մինչդէռ այն սկզբունքը, որ պաշտպանուած է հոն, չի պատշաճիր երբեք այս հրաժարականին: Միակ մարմին մը կայ եւ այն ալ երեսփոխանական ժողովն է, որ համարառու մարմին ըլլալու իրաւունք ունի. ինք օրէնսդիր մարմինն է եւ միւսները գործադիր են: Ինքն է միայն համարառու մարմին եւ հետեւաբար իր անդամները պէտք չէ որ ուրիշ մարմիններու անդամակցին: Այն պաշտօնեան որ երեսփոխան կ'ընտրուի, կը հրաժարի իր պաշտօնէն, որպէսզի պարտականութիւնները իրարու չխառնուին: Գալով վարչութեան հարցը բոլորովին տարբեր է եւ տեղեկագրին մեծամասնութեան կարծիքը իրողութեան համապատասխան է:

[90]Վարչութեան մէկ ճիւղի անդամ մը կրնայ աթոռ ունենալ վարչութեան մէջ: Յանձնաժողովներու, թաղ. խորհուրդներու անդամներուն ալ վարչութեան մէջ աթոռ ունենալը անհաշտ չեմ նկատել օրէնքին, որովհետեւ անոնք գործադիր իշխանութիւնը կը կազմեն: Ես կը խնդրեմ դիւանէն որ այս ժողովի կազմին մէջ ընդունուի բոլոր խորհրդարաններու կողմէ որդեգրուած ձեւը եւ թեր ու դեմ առաջարկներ լսուել յետոյ, վարչութեան վերաբերեալ առաջարկ մը նախապէս ընդունուի:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Ես դժբաղդաբար չեմ կրնար համաձայնիլ Պ. Տ.

Մովսէսեանի յայտնած կարծիքներուն: Որքան ես գիտեմ, այդ մարմինները կը բոլորին վարչութեան, որուն պատասխանատու են, իսկ այս ժողովը համարառու է ընդհանրին համար: Հակառակ անոր որ կ'ըսուի թէ վարչութեան մէջ համարառուի հանգամանք չկայ, ես կը պնդեմ որ գոյութիւն ունի այն եւ թէ Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը իր գործառնութեանց համար պատասխանատու է վարչութեան եւ քանի որ Պ. Մուրատեան կը նախընտրէ մնալ առաջինին մէջ, չի կրնար անդամակցիլ այս վերջինին:

ՏՐ. Ս. ԹԵՐԶԵԱՆ.- Մինչեւ հիմա ընդունուած դրութիւնը այն է որ երբ ոեւէ օժանդակ մարմնի անդամ մը վարչութեան անդամ ընտրուի, անմիջապէս կը հրաժարի վարչութեանէ: Վարչութիւնը գործադիր մարմին մըն է, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ մատակարար ըլլայ: Այդ տեսակէտով կ'առաջարկեմ որ ընդունուի հրաժարականը:

[91]Ս. ԷՍՏԵՐԵԱՆ ԷՖ.- Կալուածոց Հոգաբարձութիւնը համարատու մարմին մ'է, սակայն նախ եւ առաջ օժանդակ մ'է այն եւ ինչպէս ժամանակին Ղալաթիոյ օժանդակ մը կար, այն ալ Բերայի օժանդակ է, որ որչափ գիտեմ ինքզինքը համարատու ալ չ'զգար վարչութեան:

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ.- (ընդմիջելով) Բերայի Կալուածոց Հոգաբարձութեան հաշիւները այս միջոցին կը գտնուին վարչութեան սեղանին վրայ եւ կը քննուին:

Ս. ԷՍՏԵՐԵԱՆ ԷՖ.- Շատ աղէկ: Դառնանք մեր խնդրոյն: Մենք Սահմանադրութեան մէջ չգտանք ոեւէ տրամադրութիւն թէ ոեւէ մէկը իբրեւ համարատու չկարենայ մասնակցիլ համարառու մարմնոյն մէջ: Ասոր ալ պատճառը թերեւս այն է, որ երբ այս սկզբունքը ընդունուի, այլեւս ազգին գործերը վարող մարդ չի կրնար գտնուիլ: Բայց միեւնոյն ատեն ոեւէ անտեղութիւն առաջ չգալու համար դարձան մը գտել եւ եւ այդ ալ այն է որ, երբ համարատու ժողովին մէկ անդամը մասնակցի համարառու ժողովին, այդ խնդիրը ներկայացած ատեն ձայն չունենայ: Այս կերպով կարելի է լուծել խնդիրը:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԵՍԵԱՆ ԷՖ.- Փոքրիկ բացատրութիւն մը անհրաժեշտ կը նկատեմ: Ամեն երկրի մէջ պատասխանատուութեան սկզբունքը գոյութիւն ունի, սակայն միայն դահլիճին անդամները բացառութիւն կը կազմեն: Օրէնքին հետ սկզբունքը հաշտեցնելու ձեւը այսպէս գտել եմ, - օրինակի համար

Թաղական Խորհուրդներ վճարեալ պաշտօններ չեն, հետևաբար կրնան անդամակցիլ գործադիր իշխանութեան: Թաղկ. Խորհուրդներ մինակ վարչութեան խողովակով կրնան յարաբերութեան մէջ գտնուիլ Ազգ. Ժողովին հետ, հետևաբար համարառուի [92] խնդիր չկայ եւ մեր վարչութիւնը ամէն ճիւղերու հաշիւները կրնայ բերել:

(Պարգեւ Էֆ.ի տկարութեան պատճառաւ սկսաւ ատենապետել Պահիր Էֆ.)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Տ. Մովսէսեան Էֆ. Կալաւոց Հոգաբարձութեան անդամի մը Քաղ. Ժողովին անդամակցելուն մէջ անպատեհութիւն չի տեսներ, իսկ մեր ընկերներէն ուրիշներ տարբեր տեսակէտներէ քննելով խնդիրը՝ անկարելի կը գտնեն: Մենք այսօր հրաժարականի մը առջեւ կը գտնուինք: Մուրատեան Էֆ.ի հրաժարականը պիտի ընդունի՞նք թէ ոչ վարչութենէ:

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԷՖ.- Թիւրիմացութիւն մը տեղի կ'ունենայ, գոր կը փափաքիմ ուղղել: Այստեղ վիճարանութեան ենթարկուած խնդիրը սկզբունքն է, ո՛չ թէ Պ. Մուրատեանի հրաժարականը: Մենք սկզբունքն է որ պիտի լուծենք:

ՏՐ. Ս. ԹԷՐԶԵԱՆ.- Տեղեկագրին եզրակացութիւնը քուէի դրէք, պայմանաւ որ Քաղ. Ժողովի անդամները քուէի չմասնակցին:

ՁԱՅՆԵՐ.- Սահմանադրութեան 61րդ Յօդուածը կարդացուի:

(Ատենադպիր Էֆ. կարդաց հետեւեալ յօդուածը:)

«Ընդհանուր Ժողովոյ նիստերուն մէջ միանգամայն ազգային վարչութեան ժողովներու անդամ գտնուող երեսփոխանները ամէն խնդրոյ վրայ կրնան խօսիլ, բայց տուրքի եւ ընտրութեան խնդիրներէն զատ, ուրիշ խնդիրներու մէջ չեն կրնար քուէ տալ»:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԷՍԵԱՆ ԷՖ.- Օրինական սկզբունքի մը վրայ խնդիր մը ներկայացուեր եւ որոշում տրուեր է պատկանեալ դիւանին կողմէ. հիմա այստեղ վարչութեան անդամ մը իր պաշտօնին հետեւանքով հետաքրքրող բան մը չկայ որ իր մասնակցութիւնը կամ ոչ խնդրոյ առարկայ ըլլայ, եւ ոչ իբրեւ վարչութեան անդամ, [93]այլ իբրեւ երեսփոխան քուէ պիտի տան:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Տեսակ մը սխալ հողի վրայ դրուած է խնդիրը. հրաժարողը Քաղ. Ժողովէն կու տայ իր հրաժարականը եւ երեսփոխանական Ժողովի հաւանութեան կ'ենթարկուի: Այստեղ վարչութեան անդամ մը

իր այդ հանգամանքով կը ներկայանայ: Ժողովը արդէն իր մեծամասնութիւնը կորսնցուցած է եւ հազիւ փոքրամասնութիւն մը մնացած է եւ Քաղ. Ժողովի անդամները կ'ուզեն մասնակցիլ քուէարկութեան:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Խնդիրը վճռելու համար Ձեր քուէին կ'ենթարկեն:

(Ատենապետ Էֆ. քուէի դնելով խնդիրը, 9 քուէ Իրաւասութեան Դիւանի տեղեկագրին ի նպաստ եւ 9 քուէ հակառակ տրուելով, Նախագահ Ս.ին քուէին դիմում եղաւ)

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ.- Ես համամիտ ըլլալով հանդերձ այն սկզբունքին, որ միայն վարչութիւնը համարատու է Ազգ. Ժողովին առջեւ եւ միւս մարմինները օգնականներ են, չեմ կրնար ընդունիլ սակայն որ ռեւէ մէկը, որուն յանձնուած է ազգային կարեւոր պաշտօն մը, միեւնոյն ատեն կարենայ վարել նաեւ ազգային ուրիշ մէկ բանի կարեւոր պաշտօններ միեւնոյն եռանդով: Հետևաբար Մուրատեան Էֆ.ի հրաժարականին ընդունելութեան համամիտ եմ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ուրեմն ընդունուած է Մուրատեան Էֆ.ի հրաժարականը Քաղ. Ժողովի անդամակցութենէ:

[94]

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ

Նիստ 21 Նոյեմբերի 1919

ՆԱԽԱԳԱՀ՝ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԺ

ԱՏԵՆԱՊԵՏ՝ ՅԱԿՈԲ ՊԱՀՐԻ ԷՖ.

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Տակաւին մեծամասնութիւն չէ գոյացած, սակայն դիւանին վրայ գտնուած ատենական գործողութիւններով կրնանք զբաղիլ:

Դիւանս լսելով որ եկեղեցական երեսփոխան Եզնիկ Վ. Պապանեան Պօլիս վերադարձած է, սակայն յիշեալը ժամանակին կախակայուած է իր եկեղեցական պաշտօնէն, հարցում ուղղած էր Ս. Պատրիարքին, որ Կրօն. Ժողովի մէկ որոշումը կը հաղորդէ մեզի:

(Ատենադպիր Էֆ. կարդաց հետեւեալ գիրը:)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ասիկա ուղղակի պատասխանը չէ մեր հարցումին, սակայն Ժողովը ինչպէս կ'ուզէ այնպէս կ'որոշէ, որովհետեւ այս նամակին մէջ ըսուած է միայն որ Երուսաղէմ պիտի երթայ:

ՏՐ. Ս. ԹԷՐԶԵԱՆ.- Եթէ Ս. Պատրիարքը կ'ուզէ պատասխանել, թող հաճի տալ

որովհետեւ սա թերութիւնները գործեցիր, մենք չենք կրնար ըսել թէ պիտի քննենք թէ տրուած որոշումը ճիշդ է թէ սխալ: Ասիկա կարելի չէ, հետեւաբար կ'առաջարկենք ընդունիլ Կրօն. Ժողովի կողմէ եղած այս գեկոյցը:

Ս. ԳԱՐԱԵԱՆ ԷՖ.- Դատարաններու մէջ երբեմն փաստաբանները իրենց հակառակորդին կարգ մը բաներ ըսել կուտան, յետոյ իրենք կը ջրեն: Մենք չըսինք որ Կրօն. Ժողովին որոշումը քննուի, կամ չեղեալ համարուի, կամ թէ մենք վերաքննիչ կամ վճռաբեկ ատենանի դեր կը կատարենք. մենք այդպէս բան մը չըսինք, այլ ըսինք միայն որ ժողովը իրաւունք ունենայ տեսնելու տրուած վճիռը:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Այս խնդիրը իբրեւ սկզբունքի խնդիր կարեւորութիւն ունի մեզի համար: Եզնիկ Վ. անշուշտ իբրեւ եկեղեցական ենթարկուած է եկեղեցական իշխանութեան, որ պէտք է ազատ ըլլայ ամէն կաշկանդումէ: Ես կը նկատեմ որ, եթէ Քաղ. Ժողով, Կրօն. Ժողով տեսակ մը ազդեցութեան ենթարկուին, կաշկանդուած կ'ըլլան: Եկեղեցական մը կրնայ շատ ծանր ամբաստանութեան մը ներքեւ գտնուիլ, այս ժողովը կը տեղեկանայ այդ ամբաստանութեան, եւ եթէ այդ եկեղեցականը կարգազուրկ ըլլայ, այս ժողովը կը զլանայ իրեն այստեղ նստելու իրաւունքը:

[98]ՆԱԽԱԳԱՀ Ս.- Ուրեմն Կրօն. Ժողովը իրաւունք չունի այդ տեսակ որոշում մը տալու. եղած խօսքերէն այդպէս կը հասկցուի:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Սխալ հասկըցուեցան մեր խօսքերը. ժողովին ամբաստանութիւնը կ'ընդունինք, կ'իւրացնենք ու յետոյ քննելով կ'արտաքսենք:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Ինչպէս կ'երեւայ, ծանր խնդիր մը կայ, պէտք է քննուի եւ յետոյ որոշուի:

Ս. ԳԱՐԱԵԱՆ ԷՖ.- Եթէ մէկը իբրեւ գող եւ մարդասպան ռեւէ դատարանէ մը դատաւարտուի, բնականաբար վճռագիր մը կ'ունենայ, եւ երբ հարկ ըլլայ այդ վճռագիրը կը ներկայացնէ՝ հաստատելու համար իր մասին եղած ամբաստանութիւնը: Մենք կը փափաքինք հիմա որ այդ վճռագիրը գիտնանք, որովհետեւ ռեւէ որոշում կը տրուի պատճառաբանեալ կերպով: Եթէ պաշտօնական գիր մը կայ եւ Կրօն. Ժողովը դատաւարտեր է, ժողովը կ'ուզէ ատիկա գիտնալ:

Ս. ՍՐԵՆՅ ԷՖ.- Եղած առարկութիւնը սա է. մէկը ամբաստանուած է որ իր վրայ

երեսփոխանական հանգամանք ունի, ատիկա միայն Երեսփ. Ժողովի առջեւ կրնայ քննուիլ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Այս խնդրոյն շուրջ երկու կարծիք կայ: Մէկ մասը կ'առաջարկէ բաւական համարել Կրօն. Ժողովի այս տեղեկագրութիւնը իբրեւ իրաւասու ռեւէ եկեղեցական դատելու եւ անոր նկատմամբ ռեւէ կարգադրութիւն ընելու: Երկրորդ առաջարկը այն է, որ այդ եկեղեցականին ունեցած երեսփոխանական հանգամանքին համար այս ժողովը պէտք է տեղեկանայ թէ ի՞նչ պատճառներով դադրած է երեսփոխանութենէ, հետեւաբար պէտք է տեսնուի իր վճռագիրը: Այս երկու առաջարկները ձեր քուէին կ'ենթարկեն: (Ժողովը 5ի դէմ 22 քուէով ընդունեց գրել Կրօն. Ժողովին եւ Եզնիկ Վ. Պապաեանի մասին տրուած վճիռն նկատմամբ տեղեկութիւն պահանջել:)

[99]ԱՏԵՆ ԷՖ.- Եկեղեցական երեսփոխաններէն Տ. Տիգիշէ Արքեպ. Դուրեան 3 անգամ բացակայ ըլլալով, վերջին ազդարարութիւն մը եղաւ իրեն ըստ կանոնի: Սակայն այսօրուան նիստին ալ բացակայ ըլլալով, ցաւ ի սիրտ պարտաւորեալ եմ ենթարկելու այս խնդիրը ժողովիդ որոշման:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Այստեղ գտնուող բոլոր երեսփոխանները հաւասար պարտքեր եւ իրաւունքներ ունին եւ անոնց մէջ տարբերութիւն չենք կրնար դնել. օրէնքները եւ կանոնները հաւասարապէս կը գործադրուին ամէնուն համար:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Եթէ ուրիշ դիտողութիւն չկայ, Դուրեան Ս. դադարեալ է երեսփոխանութենէ:

ԱՌԱՋԱՐԿ Տ. ՀԱՄԱՅՆԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅԻ

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Տ. Հմայեակ Քահանայի հետեւեալ գիրը կ'ենթարկենք ժողովիդ ուշադրութեան:

(Ատենադպիր ԷՖ. կարդաց հետեւեալ գիրը:)

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Այդ գիրը կը որկէք վարչութեան որ պատասխանէ:

Տ. ՀԱՄԱՅՆԱԿ ՔՀՆՅ.- Ժողովին ներկայացուցած գրութեան մասին բերանացի բացատրութիւններ տալ կ'ուզեն: Թերթերու մէջ մեր կարդացած տեղեկութիւններէն կը հասկըցուի որ Երուսաղէմի վանքը ներկայիս մէջ լքուած վիճակ մը ունի. ի՞նչ կ'ըլլայ վանքին մէջ, ռեւէ տեղեկութիւն չկայ: Տեղապահի ընտրութեան համար հրահանգ տրուած է,

բայց չէ գործադրուած: Ղեւոնդ Վ. վանքին մէջ նոր ապօրինութիւններ գործած է կ'ըստի. ասոնք քննուած են, չենք գիտեր: Այսօր Երուսաղէմի համար նոր վիճակ մը ստեղծուած է, նեւտաբար Սահմանադրութեան այն յօդուածները որոնք կը վերաբերին Երուսաղէմի Պատրիարքութեան, այս ժողովը կրնայ փոխել իբրեւ օրէնսդիր ժողով եւ հաստատ[ել] այնպիսի վիճակ մը, որ համապատասխանէ ներկայ կացութեան եւ Պատրիարք մը ընտրուի արժանաւոր բոլոր եկեղեցականներէն: Պիտի խնդրեմ որ Երուսաղէմը առանց պետի չձգելու համար պէտք եղած անմիջական միջոցը գործադրուի, որպէսզի ատենը անգամ մը չկրկնուի այս գործը⁵:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ուրեմն այս գիրը կը դըրկենք վարչութեան:

[100]ԱՌԱՋԱՐԿ ԶԻՖԹԷՍԱՐԱՖ ԷՖ.Ի

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Չիֆէսարաֆ ԷՖ. առաջարկութիւն մը ունի. ձեր ուշադրութեան կը յանձնեն:

(Ատեն. ԷՖ. կարդաց հետեւեալ գիրը:)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ժողովդ եթէ կը հաւանի, յաջորդ նիստի օրակարգի առաջին խնդիր կ'ընենք ասիկա:

ԶԱՅՆԵՐ.- Շատ լաւ:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Գիտէք որ անցեալ նիստի մէջ տրուած որոշման համաձայն դիւանս աչքի առջեւ ունենալով երեսփոխանական ներկայ կազմը, հրահանգներ տուա Պօլսէն բացակայ, հրաժարեալ եւ վիճակաւ դադարեալ երեսփոխաններու համար: Այս կերպով ընդամենը պիտի ընտրուի 67 երեսփոխան, որոց 38ը Պօլիսէն եւ 6 եկեղեցական: Ասոնցմէ 10 գաւառ երեսփոխանական ընտրութիւն կատարել անկարելի է, որովհետեւ հայ չկայ: Հրահանգ տրուած է 7 գաւառի ուր Գաւառ. Ժողով կայ, իսկ 6 գաւառի մէջ կայ Թաղ. Խորհուրդ եւ ազգային միութիւններ, հետեւաբար Քաղ. Ժողովը արտօնութիւն կ'ուզէ Ազգ. Ժողովէն որ հայութիւն չգտնուած վայրերու երեսփոխանները ընտրութիւն ուրիշ գաւառներէ, իսկ այն տեղերը ուր Գաւառ. Ժողով չկայ, Թաղ. Խորհուրդներ եւ Ազգ. Միութիւններ կատարեն ընտրութիւնները: Ահաւասիկ այդ մասին Քաղ.

Ժողովի պաշտօնագիրը:

(Պատճէն)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Այդ մասին ձեր որոշման դիմելէ առաջ, հարկ է որ նախաքննութեան համար դրկենք նախաձեռնութեան դիւանին:

Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ ԷՖ.- Պաշտօնագրին մէջ ըսուած է թէ այս կամ այն գաւառներու մէջ Գաւառական Ժողով կայ, մինչդեռ ես որքան գիտեմ այդ գաւառներու մէջ այդպիսի ժողովներ գոյութիւն չունին մինչեւ հիմա. այդ ժողովները ուրկէ՞ ելան, երկինքէ՞ն ինկան:

[Բ1]ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ինչպէս գիտէք, այդ ընտրական հրահանգները Քաղ. Ժողովը կուտայ: Արդ, Քաղ. Ժողովը կարելի կը նկատէ այդ ընտրութիւնները, այնպէս որ մենք ալ պէտք է խորհինք որ անշուշտ կարելի է:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Մենք չենք գիտեր որ այդպիսի ժողովներ կան. վարչութիւնը ուրկէ՞ գիտէ որ կան:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Վարչութիւնը գիտէ որ Գաւառ. Ժողովի անդամներ կան իր յիշած գաւառներուն մէջ. եթէ դուք հակառակը գիտէք, այն ըսէք: Ռոտոսքոյի Գաւառ. Ժողովի անդամները վերադարձած են, նոյնպէս Ատանայի անդամներն ալ եկած են. մեր տեղեկութիւնը այս է:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Կրնայ պատահիլ որ տեղական ժողովուրդէն փոքր մաս մը վերադարձած ըլլայ, բայց չի նշանակեր թէ այդ տեղերը Գաւառ. Ժողով գոյութիւն ունի, որովհետեւ մէկ տարուան մէջ ռեւէ կենդանութեան նշան ցոյց չեն տուած: Եթէ գոյութիւն ունենային այդ ժողովները, յարաբերութեան մտած պիտի ըլլային արտաքին աշխարհի հետ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ասիկա հարցաւնդում մ'է եւ կը վերաբերի այն խնդրոյն թէ Քաղ. Ժողովը ի՞նչ կերպով կատարել կուտայ այս ընտրութիւնները:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Քաղ. Ժողովը հրահանգը տուինք կ'ըսէ եւ չեղածը եղած կը ցցնէ: Ապօրինութիւնները չեն կրնար օրինական ըլլալ:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Երեսփոխանական բաշխումը վարչութեան տուեր է օրէնքը: Այսօր Ազգ. Ժողովը վերակազմելու պէտք կա՞յ կամ չկայ. եթէ պէտք կայ, կանխակալ կարծիքներ աւելորդ են: Քաղ. Ժողովը այս ընտրութեան գործը ձեռք առաւ եւ հրահանգները տուա. եթէ անբաւական կը նկատէք, ասոնք պիտի գան այստեղ վաւերացուելու համար, այն ատեն կը խօսինք:

բայց չէ գործադրուած: Ղեւոնդ Վ. վանքին մէջ նոր ապօրինութիւններ գործած է կ'ըստի. ասոնք քննուա՞ծ են, չենք գիտեր: Այսօր Երուսաղէմի համար նոր վիճակ մը ստեղծուած է: Ներսիսեան Սահմանադրութեան այն յօդուածները որոնք կը վերաբերին Երուսաղէմի Պատրիարքութեան, այս ժողովը կրնայ փոխել իբրեւ օրէնսդիր ժողով եւ հաստատ[ել] այնպիսի վիճակ մը, որ համապատասխանէ ներկայ կացութեան եւ Պատրիարք մը ընտրուի արժանաւոր բոլոր եկեղեցականներէն: Պիտի խնդրեմ որ Երուսաղէմը առանց պետի չձգելու համար պէտք եղած անմիջական միջոցը գործադրուի, որպէսզի ատենը անգամ մը չկրկնուի այս գործը⁵:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ուրեմն այս գիրը կը ղըրկենք վարչութեան:

[100]ԱՌԱՋԱՐԿ ԶԻՖԹԵՍԱՐԱՅ ԷՖ.Ի

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Զիֆթեսարաֆ ԷՖ. առաջարկութիւն մը ունի. ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ:

(Ատեն. ԷՖ. կարդաց հետեւեալ գիրը:)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ժողովդ եթէ կը հաւանի, յաջորդ նիստի օրակարգի առաջին խնդիր կ'ընենք ասիկա:

ԶԱՅՆԵՐ.- Շատ լաւ:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Գիտէք որ անցեալ նիստի մէջ տրուած որոշման համաձայն դիւանա աշքի առջեւ ունենալով երեսփոխանական ներկայ կազմը, հրահանգներ տուաւ Պօլսէն բացակայ, հրաժարեալ եւ վիճակաւ դադարեալ երեսփոխաններու համար: Այս կերպով ընդամենը պիտի ընտրուի 67 երեսփոխան, որոց 38ը Պօլսիսէն եւ 6 եկեղեցական: Ատոնցմէ 10 գաւառ երեսփոխանական ընտրութիւն կատարել անկարելի է, որովհետեւ հայ չկայ: Հրահանգ տրուած է 7 գաւառի ուր Գաւառ. Ժողով կայ, իսկ 6 գաւառի մէջ կայ Թաղ. Խորհուրդ եւ ազգային միութիւններ, հետեւաբար Քաղ. Ժողովը արտօնութիւն կ'ուզէ Ազգ. Ժողովէն որ հայութիւն չգտնուած վայրերու երեսփոխանները ընտրուին ուրիշ գաւառներէ, իսկ այն տեղերը ուր Գաւառ. Ժողով չկայ, Թաղ. Խորհուրդներ եւ Ազգ. Միութիւններ կատարեն ընտրութիւնները: Ահաւասիկ այդ մասին Քաղ.

Ժողովի պաշտօնագիրը:

(Պատճեն)

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Այդ մասին ձեր որոշման դիմելէ առաջ, հարկ է որ նախաքննութեան համար դրկենք նախաձեռնութեան դիւանին:

Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ ԷՖ.- Պաշտօնագրին մէջ ըսուած է թէ այս կամ այն գաւառներու մէջ Գաւառական Ժողով կայ, մինչդեռ ես որքան գիտեմ այդ գաւառներու մէջ այդպիսի ժողովներ գոյութիւն չունին մինչեւ հիմա. այդ ժողովները ուրկէ՞ ելան, երկինքէ՞ն ինկան:

[Բ1]ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ինչպէս գիտէք, այդ ընտրական հրահանգները Քաղ. Ժողովը կուտայ: Արդ, Քաղ. Ժողովը կարելի կը նկատէ այդ ընտրութիւնները, այնպէս որ մենք ալ պէտք է խորհինք որ անշուշտ կարելի է:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Մենք չենք գիտեր որ այդպիսի ժողովներ կան. վարչութիւնը ուրկէ՞ գիտէ որ կան:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Վարչութիւնը գիտէ որ Գաւառ. Ժողովի անդամներ կան իր յիշած գաւառներուն մէջ. եթէ դուք հակառակը գիտէք, այն ըսէք: Ռոտոսթոյի Գաւառ. Ժողովի անդամները վերադարձած են, նոյնպէս Ատանայի անդամներն ալ եկած են. մեր տեղեկութիւնը այս է:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Կրնայ պատահիլ որ տեղական ժողովուրդէն փոքր մաս մը վերադարձած ըլլայ, բայց չի նշանակեր թէ այդ տեղերը Գաւառ. Ժողով գոյութիւն ունի, որովհետեւ մէկ տարուան մէջ ռեւէ կենդանութեան նշան ցոյց չեն տուած: Եթէ գոյութիւն ունենային այդ ժողովները, յարաբերութեան մտած պիտի ըլլային արտաքին աշխարհի հետ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ասիկա հարցապնդում մ'է եւ կը վերաբերի այն խնդրոյն թէ Քաղ. Ժողովը ի՞նչ կերպով կատարել կուտայ այս ընտրութիւնները:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Քաղ. Ժողովը հրահանգը տուինք կ'ըսէ եւ չեղածը եղած կը ցցնէ: Ապօրինութիւնները չեն կրնար օրինական ըլլալ:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Երեսփոխանական բաշխումը վարչութեան տուեր է օրէնքը: Այսօր Ազգ. Ժողովը վերակազմելու պէտք կա՞յ կամ չկայ. եթէ պէտք կայ, կանխակալ կարծիքներ արելորդ են: Քաղ. Ժողովը այս ընտրութեան գործը ձեռք առաւ եւ հրահանգները տուաւ. եթէ անբաւական կը նկատէք, ասոնք պիտի գան այստեղ վաւերացուելու համար, այն ատեն կը խօսինք:

Բայց որովհետև քերթերու մէջ այդ մասին բան մը չէ գրուեր, առիկա իրաւունք չի տար ձեզի ենթադրութիւններ ընելու:

[p2]Եթէ Քաղ. Ժողովը այս խնդիրը այսօր կը քերէ ժողովիդ, պատճառը այն է, որ Սահմանադրութիւնը այդ իրաւունքը տուեր է Գաւառ. Ժողովներու եւ որովհետև այդ ժողովներն ալ գոյութիւն չունին, չուզեց թափուր պահել այդ վիճակները եւ ժողովիդ կարգադրութեան կը սպասէ:

ԱՍԵՆ. ԷՖ.- Սահմանադրութեան 63րդ յօդուածը այդ բաշխման իրաւունքները կու տայ արդէն վարչութեան: Ահաւասիկ այդ յօդուածը:

(Յօդ. 63)

ԱՍԵՆ. ԷՖ.- Հետեւաբար ուր որ Գաւառ. Ժողով չկայ, այնտեղեք ժողովրդեան ներկայացուցիչ մարմինները ընտրելու համար այս ժողովը պէտք է արտայայտուի:

Ս. ԹԵՐԶԵԱՆ ԷՖ.- Թէեւ մեծամասնութիւն չունինք, բայց կրնանք դրկել նախաքննուելու համար:

ԱՍԵՆ. ԷՖ.- Ուրեմն կը դրկենք այս առաջարկը Նախաձեռնութեան Դիւանին, սպասելով որ յաջորդ նիստին քերէ իր պատասխանը: (6)

(Ատենանք փակուեցաւ ժամը 4ին:)

[p3]

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎ

(Նիստ 29 Նոյեմբերի) 1919

ՆԱԽԱԳԱՀ՝ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐԺ ՀԱՅՐ
ԱՍԵՆԱՊԵՏ՝ ՅԱԿՈԲ ՊԱՆՈՒ ԷՖ.

ԱՍԵՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

ԱՍԵՆ. ԷՖ.- Ժողովս մեծամասնութիւն ունենալով, կրնանք սկսիլ աշխատութեան: Երեք երեսփոխաններ իրենց բացակայութիւնը կը հաղորդեն, Տիար Գէորգ Թորգոմեան, Գ. Նեմցէ եւ Հ. Խոսրովեան, առաջինը եւ երկրորդը տկարութեան եւ երրորդը ճամբորդութեան պատճառաւ, կ'արձանագրենք օրինաւոր բացակայ: Ատոնցմէ գատ երկու հրաժարական ալ կայ, կը ներկայացնենք ժողովիդ ուշադրութեան:

(Ատենադպիրը կարդաց այս գիրը եւ ատենապետը քուէի դնելով ընդունուեցան իբր պարզ հրաժարականներ:)

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ՏՐ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆԻ

ԱՍԵՆ. ԷՖ.- Մեր պաշտօնակիցներէն Տր. Եղորայեան խօսք կ'ուզէ, կարեւոր գործի մը վրայ ժողովիդ ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար:

ՏՐ. Կ. ԵԱՂՈՒՊԵԱՆ.- (Կարդաց գրաւոր խօսքը:)

ԱՍԵՆ. ԷՖ.- Կը տեսնէք որ մեր պաշտօնակիցը ստիպողական խնդրոյ մը վրայ կը հրաւիրէ ժողովիդ ուշադրութիւնը, նոյն իսկ կը հաղորդէ թէ Երեսփ. Ժողովի գումարման վայրն ալ վարակուած է եւ երկու առաջարկ կ'ընէ՝ նախ ժողովին փոխադրութեան պէտքը կը շեշտէ, յետոյ կ'առաջարկէ որ ամեն երեսփոխան ինքզինքը եւ իր պարագաները պատուաստէ: Այս մասին ի՞նչ կը խորհի ժողովդ: Եթէ կը հաւանիք, Քաղ. Ժողովին կը յղենք:

Մ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ ԷՖ.- Ժողովը կրնայ շարունակել իր նիստերը ուրիշ տեղ մը:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԵՍԵԱՆ ԷՖ.- Այս առաջարկին մէկ մասին համար հրահանգ կրնայ տրուիլ, իսկ ժողովի վերաբերեալ մասը առանձին խորհրդակցութեան նիսք կ'ըլլայ:

[p4]Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Եթէ Կեդրոնական Վարժարանը պիտի մնայ այստեղ եւ միայն ազգ. ժողովատեղին պիտի փոխադրուի, կարծեմ թէ շատ անճանախական գործ մը կ'ըլլայ այս: Ես ասիկա ճիշդ չեմ գտներ:

Յ. ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ ԷՖ.- Տօքթօրը ըսաւ որ պատուաստուելով կարելի է արգիլել հիւանդութեան ճարակումը: Քանի որ այդպէս է, մենք ալ պատուաստուինք եւ այլեւս փոխադրութեան պէտք չի մնար:

ԱՍԵՆ. ԷՖ.- Ուրեմն կը դրկենք այս առաջարկը վարչութեան որ պարագային համեմատ գործէ:

Տ. ՀՄԱՅԵԱԿ ՔԶՆՅ.- Անցեալ նիստին Երուսաղէմի խնդրոյն վրայ առաջարկութիւն մը լրած էի, ներքին կանոնագրութեան տրամադրութեան համաձայն մէկ շաբթուան մէջ պատասխանը պէտք է բերուէր, մինչդեռ չէ բերուած, կը փափաքէի որ գար այդ պատասխանը:

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՆԱԽԱԶԵՆՈՒՆՈՒԹԵԱՆ
ԴԻԻԱՆԻ

ԱՍԵՆ. ԷՖ.- Նախաձեռնութեան Դիւանը ընտրողներու տարիքի մասին վարչութեան առաջարկութիւնը նկատողութեան առնելով, իր

312-2016

պատասխանը բերած է. ձեր ուշադրութեան պիտի յանձնեմ:

(Ատենադպիր ԷՖ. Կարդաց հետեւեալ գիրը:)

Տ. ՀԱՄԱՅԵԱՆ ԲՀՆՅ.- Ես պիտի աւելցնեմ որ օտար հպատակութեան մասին ասկէ առաջ դրուած տրամադրութիւնն ալ այլեւս չգործադրուի եւ ֆրանսական, անգլիական, պարսկական եւն. հպատակներ չգրկուին ընտրող ըլլալէ:

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԷՖ.- Ես կը կարծեմ որ այս առաջարկը Սահմանադրութեան փոփոխութեան ծրագիր մ'է: Հայրենիքի տուրքը բացառիկ բան մ'է եւ ընտրողութեան տարիքի հետ ոեւէ յարաբերութիւն չունի, հետեւաբար պէտք չեմ տեսներ որ ընտրողներու տարիքի մասին այս գեղջը ըլլայ: Ամէն երեսփոխան իրաւունք ունի իր առաջարկը ընելու, իր հայրենիքի [բ5]տուրքը չեմ կրնար նկատել Սահմանադրութեան սահմանած ազգ. տուրքը եւ հետեւաբար համամիտ չեմ եղած առաջարկին:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Ես ոեւէ անպատեհութիւն չեմ տեսներ եղած առաջարկին գործադրութեան մէջ: Սահմանադրութիւնը հաւատոյ հանգանակ մը չէ մեզի համար: Օրէնքին պատրաստութեան առթիւ կարգ մը սեղմումներ եղած են, սակայն նոյնիսկ իմ շրջանին անոնք չեն գործադրուած եւ երբ հիմա բոլորովին ձեռքազատուած ենք այդ կաշկանդումներէն, ես պէտք չեմ տեսներ որ օրէնքի տառին կառչած մնանք: Կը կարծեմ թէ փոխանակ 25ի 21 տարիքը ընդունելով, աւելի ռամկավարական ոգիին մօտեցած կ'ըլլանք: Այս 25 տարիքը 21ի գեղջելով Սահմանադրութիւնը չի փտանգուիր: Եթէ այս մանրամասնութիւնները նկատողութեան պիտի առնենք, մենք այստեղ ժողով ալ չենք կրնար գումարել, որովհետեւ Սահմանադրութիւնը կը տրամադրէ որ ժողովականներու 1/7րդը պետական պաշտօնեայ ըլլայ, օտարահպատակներ անդամ չըլլան: Այս ժողովը պիտի զբաղի պատրիարքական եւ վարչական ժողովներու ընտրութեամբ եւ պատրիարքարանի պիտօճելով: Բայց մեր նախնիք այս ժողովին խորհրդարանի ձեւ տուին եւ դէպի սահմանադրական կեանք տարին վարչութիւններու վստահութիւն յայտնելով եւ կամ տապալելով զանոնք: Մենք հիմա ինքզինքնիս ազատ կը զգանք այդ կաշկանդումներէն, չենք կրնար օրէնքին տառին կառչած մնալ: Եւ երբ հիմա մենք ինքզինքնիս Օսմ. հպատակ չենք նկատեր, պատճառ չեմ տեսներ կապուած մնալու օրէնքի տառին, երբ ոգին

փրկելու համար կրնանք մտցնել այդ փոփոխութիւնը:

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ ԷՖ.- Ես համամիտ եմ Պ. Խօճասարեանի պարզած սկզբունքներուն եւ ռամկավար սկզբունքներն ալ պաշտպանող մը եղած եմ. իմ առարկութիւնս այն է որ, եթէ կան Սահմանադրութեան մէջ փոխուելիք ուրիշ կէտեր, [բ6]ասոնք ամէնքը դրոյին օրակարգի մէջ եւ ամէն փոփոխութիւն մէկէն ընենք:

ՏՐ. Ս. ԹԵՐԶԵԱՆ.- Սահմանադրութիւնը կը տրամադրէ որ այս օրէնքը 6 տարի վերջ վերաքննուի, մինչդեռ 60 տարի անցած է եւ տակաւին չէ վերաքննուած: Մեր կացութիւնը ծանօթ է, պէտք չկայ որ մէկէն ի մէկ քննենք օրէնքը, այլ հետզհետէ եւ պէտք եղած յօդուածները քննելով ու սրբագրելով, բոլորովին վերաքննած պիտի ըլլանք զայն:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Կը փափաքէինք որ երբ ընտրողներու տարիքը 25էն 21ի կ'իջնէ, ընտրելիներու տարիքն ալ 31էն 25ի իջնէ: Ասիկա նաեւ պահանջն է ռամկավարութեան, մինչդեռ այսօր ատոր հակառակն է որ կը պատահի եւ ես կը խորհիմ որ այսօր 25 տարեկան մէկը կրնայ ըմբռնել եւ գործադրել երեսփոխանական պարտաւորութիւնը: Ասկէ զատ, հայրենիքի տուրքի օրէնքը կը տրամադրէ երկսեռ ազգայիններէ տուրք զանձել. քանի որ այսպէս է եւ անոնցմէ կը պահանջենք ազգային պարտականութիւններ, անոնց հետ պէտք է կապենք նաեւ համապատասխան իրաւունքներ: Տրամաբանական ոեւէ պատճառ չկայ իզական սեռը զրկելու ընտրողի եւ ընտրելիի իրաւունքէն, մանաւանդ անոնք, որոնք որոշ դաստիարակութիւն ունին:

Պիտի առաջարկեմ դարձեալ որ վիճակով դադրածներու մասին եղած կարգադրութիւնը վերագնահատումի ենթարկուի, որպէսզի առաջըր առնուի ապագայ թիրիմացութեանց: Պէտք է ընտրութեան հրահանգ տրուի 4րդ վիճակի երեսփոխաններու համար, որոնք 1915էն մինչեւ Սահմանադրութեան դադրած 1916 թուականը մէկ տարի իրենց պաշտօնը վարեցին եւ զինադադարէն ի վեր ալ մէկ տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարեն: Նոյն իսկ 1919ին դադրելիք երեսփոխաններն ալ պէտք է դադրին եւ եթէ ատիկա կարելի չըլլայ, գոնէ 4րդ վիճակի երեսփոխանները պէտք է աւելցուին միւսներուն վրայ:

[բ7]ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Եթէ ժողովը համամիտ է, առաջարկենք Տր. Բարսեղեանի որ գրաւոր թերէ իր այս առաջարկները նկատողութեան

առնուելու համար:

Տ. ՀԱՆՅԵԱԿ ՔԶՆՅ.- Ես կը պահանջեմ որ գործադրուի Սահմանադրութեան 99րդ յօդուածը, որուն մէջ մասնաւոր տրամադրութիւն կայ օրէնքին վերաբնութեան համար, եւ կը պահանջեմ որ վերաբնութեան յանձնաժողով մը կազմուի նկատողութեան առնուելու համար այս խնդիրները:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Թեր ու դէմ ըստած խօսքերը լսեցինք, հիմա ձեր քուէին կ'ենթարկեմ ընտրողներու տարիքը 25էն 21ի գեղչելու մասին Նախաձեռնութեան Դիւանի եզրակացութիւնը: Անոնք որ կ'ընդունին՝ ձեռամբարձ յայտնեն իրենց հաւանութիւնը:

(Ժողովը 2ի փոխարէն 23 քուէով ընդունեց այդ եզրակացութիւնը):

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Տր. Բարսեղեան իր 3 առաջարկները գրաւորապէս դրկած ըլլալով, կը դրկենք Նախաձեռնութեան Դիւանին: Անցեալ միստին բացատրեցի արդէն որ Պօլսէն ընտրուելիք երեսփոխաններէն գատ, կան ման գաւառէն ընտրուելիք երեսփոխաններ, որոնց մէկ մասը պիտի կրնայ ընտրուիլ, որովհետեւ Գաւառ. Ժողով գոյութիւն ունի, իսկ մնացեալներէ մէկ մասը պիտի ընտրուի Թաղ. Խորհուրդներէ եւ Ազգ. Միութիւններէ այն տեղերու մէջ, ուր Գաւառ. Ժողով գոյութիւն չունի: Այդ մասին ալ Նախաձեռնութեան Դիւանի եզրակացութիւնը ձեր նկատողութեան կը յանձնեմ:

Լ. ՏՆՏԵՍԵԱՆ ԷՖ.- Ես կը կարծեմ որ գաւառներու մէջ երկրորդ աստիճանով կը կատարուին ընտրութիւնները, հետեւաբար առաջարկուած ձեւով ընտրութիւն կատարելու մէջ ռեւէ արգելք չեմ տեսներ: Կրնայ ընդունուիլ եղած առաջարկը:

ՏՐ. ԹԷՐԶԵԱՆ ԷՖ.- Սահմանադրութեան տրամադրութեամբ Պօլսոյ մէջ գտնուող եւ 21 տարեկանը լրացնող ամէն անհատ ընտրող է, իսկ գաւառի մէջ ուղղակի Գաւառ. Ժողովն է որ ընտրութիւն պիտի կատարէ, հետեւաբար կրնան Գաւառ. Ժողովները միանալ եւ ընտրութիւն կատարելով ներկայացնել հոս:

[բ8]Պ. Ս. ՍՐԵՆՅ.- Գաւառ. Ժողովը ամբողջ գաւառին հայութեան ներկայացուցիչն է, մինչդեռ քաղաքի մը Թաղ. Խորհուրդը նոյն քաղին ժողովուրդը կը ներկայացնէ, այնպէս որ եթէ Սերաստիոյ Թաղ. Խորհուրդը այսօր երեսփոխան մը ընտրէ, անիկա աւելի քաղաքին երեսփոխանն է, քան թէ նահանգին: Ազգ.

Միութիւնը տարբեր է սակայն. երբ Նիկոմիդիոյ մէջ Ազգ. Միութիւնը ընտրութիւն մը կատարէ, առիկա թեմականներու ձայնը կը ներկայացնէ, մինչդեռ Թաղ. Խորհուրդը տեղական է:

Դ. Տ. ՄՈՎՍԵՍԵԱՆ ԷՖ.- Քաղ. Ժողովի տեսակէտը եւ ըմբռնածը այն է որ, ուր Գաւառ. Ժողով գոյութիւն չունի, հոն ընտրութիւնները կատարուին բոլոր ազգ. մարմիններու մասնակցութեամբ: Այս եզրակացութեան յանգեցանք մեկնելով Սահմանադրութիւնը: Բոլոր քաղաքներու մէջ գտնուող ազգ. մարմիններ, իրենց[ց] գիւղերու ազգ. մարմիններէն ընտրուած միութիւններով պիտի որոշեն իրենց երեսփոխանը: Եթէ ժողովը արտօնէ՝ կատարելիք ընտրութիւնը այս կերպով պիտի ըլլայ:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ս.- Այսպիսի ժամանակի մէջ փափաքելի էր որ դիւրութիւն տրուէր ընտրութեան համար: Երբ անապահովութիւն կը տիրէ եւ այդ պատճառաւ երթեւեկութիւններն ալ շատ տեղ դադրած են, բնականաբար կարելի չէ գիւղերէն քաղաք գալ ընտրութեան համար եւ եթէ գան իսկ այս ընտրողական ժողովները Ազգ. Ժողովի անդամներէն աւելի քիւ պիտի ունենան, որովհետեւ նահանգներ կան, որոնք շատ գիւղեր ունին, իսկ գիւղեր կան, ուր 5-10 հոգի կը գտնուին հիմա: Ես կը կարծեմ որ բազմամարդ տեղերէ միայն մէկ մէկ ներկայացուցիչ հրաւիրելով, կեղորոնի մէջ կրնայ ընտրութիւն կատարուիլ:

ՏՐ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Կ'ըստի որ Վան, Բաղէշ, Կարին հայ չկայ. կրնա՞նք ասոնք զրկել իրենց ընտրական իրաւունքէն, քանի որ մեծ մասով ապաստանած են Հայաստան:

[բ9]Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Ո՞ր կողմը Հայաստան է. եթէ Թուրքիոյ սահմաններէն անդին Հայաստան է, այդ սահմանէն ասդին ի՞նչ է, Հայաստան չէ՞:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Եթէ հոս ալ Հայաստան է, ուրեմն երբանք բուն Հայաստանի մէջ:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Մենք չենք ուզեր որ Հայաստան միայն անդին ըլլայ:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ուրեմն ժողովը խնդիրը վարչութեան դրկել յարմար կը նկատէ. անոնք որ կ'ընդունին՝ ձեռամբարձ յայտնեն իրենց հաւանութիւնը:

(Ժողովը ընդունելով այս առաջարկը, խնդիրը դրկուեցաւ վարչութեան):

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ինչպէս գիտէք, Չիֆթեսա-րաֆ Էֆ. առաջարկ մը ունի ազգ. կալուածները գրաւի դնելու որբայնամ գործին համար: Մեր

այսօրուան օրակարգը այս ըլլալով, անոնք որ խօսք կ'ուզեն, կրնան խօսիլ այս նիւթին վրայ:

ՏՐ. ԹԵՐԶԵԱՆ.- Ես կ'առաջարկեմ այս խնդիրը յղել վարչութեան, որուն կարծիքը իմանալ շատ կարեւոր է եւ կարելի չէ առանց վարչութեան խօսքը լսելու որոշում մը տալ:

Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԷՖ.- Շատ անհուն պէտքերու առջեւ կը գտնուինք, բայց ամեն պարագայի մէջ, կարգ ու կանոնը պէտք չէ թողունք: Հայրենիքի տուրքի կանոնագիրը վարչութեան որկուեցաւ գործադրելու համար, հետեւաբար պէտք է գործադրութեանը մասին վարչութիւնը տեղեկութիւն հաղորդէ հոս, որպէսզի հասկցուի թէ մինչեւ հիմա ինչ արդիւնք գոյացած է: Եթէ նոր միջոցներու գործադրութեան պէտք ըլլայ, վարչութիւնը այս ժողովին կուգայ կը ներկայացնէ: Ոեւէ երեսփոխան առանց վարչութեան կարծիքը առնելու չի կրնար բան մը ըսել այստեղ՝ իրաւասութեան խառնաշփոթութիւններ յառաջ չբերելու համար:

[բ10]Տ. ՀՍԱՅԵԱԿ ՔԷՆՅ.- Ազգին բարձրագոյն եւ ձեռնհաս ժողովն է այս եւ պէտք է տեղեկութիւն ունենայ մանրամասնութիւններու վրայ: Օրինակի համար, պէտք է հասկցուի թէ օրական քանի հազար ոսկիի պէտք կայ, որչափ որբեր ունինք, որչափ տարագրեալներ, ասոնց վրայ ռեւ գաղափար չունինք: Պէտք է որ ստոյգ տեղեկութիւն ուզէ անհրաժեշտ պէտքերու համար եւ անկէ վերջ այս ժողովը նկատողութեան առնէ այդ խնդիրը:

Օ. ՉԻՖԹԵՍԱՐԱՅ.- Իմ գրաւոր առաջարկիս վրայ կ'ուզեմ բացատրութիւններ աւելցնել:

(Կարդաց հետեւեալը, տես Վերջին Լուր:)

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- (յանուն վարչութեան) Որբերու եւ տարագրեալներու գործը վարչութիւնն ամենէն շատ զբաղեցնող խնդիրներէն մէկը եղաւ: Այդ մասին աւելի մանրամասն ծրագիր մը պիտի ներկայացուի, բայց կը փափաքիմ հիմակուրմէ համառօտակի տեղեկութիւն մը տալ: Պօլիս մինչեւ հիմա մէկ կամ երկու որբանոց ունէր եւ հազիւ ծայրը ծայրին կրնար բերել. մինչդեռ այսօր գաւառի ամբողջ ծանրութիւնն ալ աւելցած է Պօլսոյ վրայ եւ անհնարին վիճակ մը ստեղծած է: Պէտքը այնքան մեծ է որ մինչեւ ազգային շարժում մը տեղի չունենայ եւ ազգը բացառիկ թափով մը չնուիրուի խնամարկութեան գործին, ո՛չ վարչութիւն, ո՛չ Խնամատարութիւն չպիտի կրնան

բան մը ընել: Գաղափար մը տալու համար ձեզի գործին վրայ, քանի մը թուանշաններ յիշեմ: Այժմ 2786 որբ կայ Պօլիս եւ 5500 որբ գաւառները: Այս հաշիւէն դուրս կը մնան Խարբերդ, ուր 4-5000 որբ կը գտնուի, Մալաթիոյ մէջ կայ 6-7000 որբ, Շապին-Գարահիսար Մարտինի մէջ 20000, եւն., ընդամենը 60,000ի մօտ: Որբերու այս հաշիւէն դուրս կը մնան տարագիրները. Պօլսոյ մէջ 10 կայան ունինք, ամսական 5000 ոսկի ծախքով. մէկ խօսքով, որբերու եւ տարագրեալներու համար կը ծախսուի ամսական [բ11]41-42,000 ոսկի: Այս ծախսին փոխարէն Պօլիս մինչեւ հիմա կըրցած է հաւաքել Որբախնամի եւ Խնամատարութեան միջոցաւ 407,294 ոսկի, թաղային մարմինները՝ 60,000, Կարմիր Խաչ՝ 25,000, գաւառի Կարմիր Խաչ՝ 39,000, հայրենակցական միութիւններ՝ 23,00[0]. ընդհանուր գումար՝ 550,000 ոսկի: Այնպէս որ եթէ արմատական միջոց մը չխորհի ազգը, այս որբերու եւ տարագրեալներու գործը գրեթէ սնանկութեան պիտի մատնուի: Վարչութիւնը ձեռնարկներ քրած է նաեւ արտասահմանի մէջ եւ Փարիզ, ուր բանակցութիւններ եղած են, բայց դրական ռեւ օգտակարութիւն յառաջ չէ եկած: Ցաւալին այն է, որ որբերու եւ խնամատարութեան գործը ազգային ձեռնարկ մը չկըցաւ ըլլալ: Ազգը կը կարծէ որ Խնամատարութիւնը այս բեռը կրնայ տանիլ առանձին. ասիկա կը ցցնէ թէ պէտքը ըմբռնուած չէ պէտք եղած կարեւորութեամբ: Ամէն թաղի մէջ երաժշտական, լսարանական, գուարճութեան գործը առաջ կը տարուի, բայց հայրենիքի տուրքի համար շարժում չկայ: Եթէ մամուլն ալ չըլլար, ամէն բան մոռացութեան պիտի դատապարտուէր: Ասիկա կը ցցնէ թէ գործը ազգային հանգամանքով ըմբռնուած չէ, ամէն անհատ այն համոզումը ունի որ ասիկա Խնամատարութեան գործն է եւ ինք փոքր օգնութիւն մը ընելով իր պարտքը կատարած կ'ըլլայ: Հաշիւ ըրինք որ եթէ ամսական 200,000 ոսկի ըլլայ տրամադրելի, պէտքը աւելի շատ է: Խորհեցանք ներքին փոխառութեան մը վրայ, ինչպէս նաեւ կալուածները գրաւ դնելու վրայ, եւ մեր հաշիւը ամփոփուած ու ցուցակագրուած պիտի բերենք Պատ. Ժողովիդ:

Մ. ՆԱԹԱՆԵԱՆ ԷՖ.- Ես կ'առաջարկեմ ուրեմն խնդիրը յղել վարչութեան, քանի որ աւելի մանրամասնուած եւ ուսումնասիրուած պիտի բերէ ժողովիս:

[բ12]ՏՐ. ԹԵՐԶԵԱՆ.- Հայրենիքի տուրքի

քուէարկութեան ատեն եւ յետոյ վարչութիւնը կարգ մը խոստումներ ըրաւ, բայց հիմա անանկ վիճակ մը կը ներկայացնէ ու պէտք կը զգացնէ որ ամէն ոք տուրքը իր ոտքով բերէ: Ես կը սպասէի որ Հայոց Պատրիարքը իբրեւ նոր Շոքայակիր մը դռնէ դուռ պտտէր մեր բոլոր մեծատուններուն եւ իրենց պարտքը յիշեցնէր: Չենք կրնար սպասել որ ուրիշները բերեն եւ մենք ծախսենք, ու այս վիճակին առջեւ է որ դրամ չկայ կ'ըսենք: Ինչո՞ւ Համագային Ժողովը չհրաւիրուեցաւ երբ պէտք կը զգացնէինք, ու հիմա՝ միայն կ'ըսենք որ աշխատող չկայ, գործող չկայ: Ինչո՞ւ վարչութիւնը միջոցներ չի գործադրեր եւ այսօր սնանկութեան վիճակ մը կը ներկայացնէ: Ճիշդը խօսելով, ես գիրենք պատասխանատու կը նկատեմ այդ վիճակին:

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ.- Շատ իրաւունք ունի տօքթօրը, որովհետեւ շատ ծոյլ կը գտնուինք պարտազանցներու հանդէպ եւ Պատրիարք ու վարչութիւն չեն գործեր իրենց խղճին համաձայն: Ես տօքթօրին հրաւերը կ'ընդունիմ ամենայն սիրով եւ ամէն դուռ կը զարնեմ, սկսելով մախ այս դուռէն, եւ կ'առաջարկեմ որ այն երեսփոխանները որ չեն վճարած իրենց հայրենիքի տուրքը, չմտնեն այս դռնէն ներս: Պէտք է հրահանգ տալ որ բոլոր ազգ. մարմինները, գործիչները եւ ուսուցիչները, իրենք իրենց տուրքը վճարեն կամ պաշտօնանկ ըլլան: Բայց պէտք է գիտնաք թէ միայն վարչութիւն եւ Պատրիարք չէ որ պիտի գործեն, այլ ամէն հայ անհատ իր մէջ [պարտք] պէտք է զգայ: Պատրիարքը օրական 4-5 դուռ կը զարնէ, վարչութիւնը 10-20 դուռ: Ես շաբաթը 3 օր այստեղ կուգամ, մինչդեռ բոլոր աշխարհական անդամ մը չկայ դրամ հաւաքելու համար: Օհանեան մը կար, այն ալ փորձանքի հանդիպեցաւ: Հիմա պէտք է այս ժողովէն յանձնաժողով մը ընտրել, որ գործով ցոյց տայ իր կարողութիւնը: Այս մարմնոյն գլուխը կը դնենք տօքթօրը, որովհետեւ խօսելով ու գրելով խօսք չ'ըլլար: Անոնք որոնք վճարումէ կը փախչին, ազգովին պայքարի ենթարկուելու են: Եթէ շողորոքութեամբ դրամ պիտի առնենք, [բ13]դաւաճանած կ'ըլլանք մեր սկզբունքին: Ես իմ մասին ամէն պատասխանատուութիւն կը ստանձնեմ, բայց մարդ կ'ուզեմ հետս: Երբ օրէնք մը հոսկէ կ'ելլէ, պէտք է գործադրութիւնը հոս ապահովուի:

Պ. Ս. ՍՐԵՆՅ.- Տր. Թէրզեան առաջարկ մը ներկայացուց, եւ անգործադրելի կը

նկատեմ ատիկա, մինչեւ որ մենք կազմակերպութիւն չունենանք եւ բուն թերութիւնը ասորի մէջն է: Ոչ մէկ մարդ կրնայ հասնիլ այս գործին շաբաթը մէկ երկու օր միայն աշխատելով, այլ պէտք է լծուիլ գործին՝ յատկացնելով ամսականաւոր մարդիկ, որոնք նուիրուած ըլլան աշխատանքի, ինչպէս պանքայի պաշտօնեայ մը կուգայ եւ իր որոշեալ աշխատութիւնը կը կատարէ: Այս ապիկարութեան երեսէն տուժողը մենք չենք, այլ՝ այն որք[երը] եւ տարագիրները, որոնց ողբը ըրաւ Պ. Չիֆթեսարաֆ: Այսօր 9 ամիս եղած է թաղերու մէջ հանգանակիչ մարմին կազմուելէն ի վեր, բայց մեզմէ 10րդ ամսուան մէջ հայրենիքի տուրք պահանջուեցաւ: Այս հաշիւով հազարաւոր ոսկիի կորուստ կայ այդ գումարներէն: Հետեւաբար եթէ չստեղծենք գործունէութեան առողջ սիսթեմ մը, ապագան մեզ կ'անիծէ եւ քանի որ այս սիսթեմը կը շարունակուի, ոչ մէկ դրական արդիւնք կրնայ տեսնուիլ:

ՏՐ. ԹԵՐԶԵԱՆ ԷՖ.- Ուրեմն Ս. Պատրիարքը կը խոստանայ սկսիլ գործադրութեան:

Ս. ՆԱԽԱԳԱՀ.- Արդէն սկսած են:

ՏՐ. ԹԵՐԶԵԱՆ ԷՖ.- Լիազօրութիւն տրուեցաւ արդէն Ս. Պատրիարքին, որ Խնամատարութեան եւ Գնահատիչ Մարմնոյն հետ հետամուտ ըլլայ զանձնելու հայրենիքի տուրքը: Մենք կարգը կանոնը չենք կրնար արել, Ս. Պատրիարքը թող թելադրէ, յորդորէ եւ գործը զլուխ հանէ:

Պ. ՍՐԵՆՅ.- Ես կը կարծեմ որ Տր. Թէրզեան դարձեալ կը սխալի: Եթէ կազմակերպութիւն մը ըլլայ՝ հարուստը, աղքատը կրնայ խորիլ: Այն մարդը որ կրնայ դիւրութեամբ գումար մը տրամադրել այսօր, երբ իր վճարելիք գումարը իրարու վրայ բարդուի, չի կրնար վճարել:

Գ. Տ. ՄՈՎՍԵՍԵԱՆ ԷՖ.- Որովհետեւ վարչութիւնը գտնէ իր մասնակի տեղեկագիրը չբերաւ, այս մասին անելի երկար չենք կրնար խօսիլ: Բայց քանի որ Պ. Սրենց կազմակերպութեան պէտքը շեշտեց, այդ մասին քանի մը խօսք ընել կ'ուզեմ:

[բ14]Մենք այս խնդիրը նկատողութեան առած ենք արդէն վարչութեան մէջ եւ *ամաքտօրի* պէս մարդ գործածելու անտեղութիւնը կատարելապէս ըմբռնած ենք եւ այդ պատճառաւ ամէն օր մարդ կը փնտռենք պաշտօններու համար, բայց ոչ որ կը ներկայանայ: Այդ ըսուած գործերը մարդով

կ'ըլլան եւ մինչեւ որ պէտք եղած մարդերը չգտնենք, որոնք ազգին ծառայելու տրամադիր ըլլան, բան մ'ալ չ'ըլլար: Հետեւաբար փոխանակ իրար քննադատելու այս կէտին մէջ, իրար համոզենք, մարդիկ գտնենք եւ այս կերպով գլուխ հանենք գործը:

Պ. Ս. ՍՐԵՆՅ.- Ես այստեղ բացատրեցի թէ իմ հայրենիքի տուրքս Յուլիսին վճարած եմ, մինչդեռ Յունուարէն սկսելով պէտք էր վճարէի: Ինչո՞ւ չ'պահանջուեցաւ, որովհետեւ կազմակերպութիւն չկար եւ ճիշդ այդ պատճառով է որ մարդ գտնել ալ կարելի չ'ըլլար:

Պ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Այս բոլոր խօսքերէն ետքը, վարչութիւնը այն դասը առած պիտի ըլլայ, որ ասկէ ետք անհմար է շարունակել հին *սիսթէմը*, մինչ ցաւով կը նկատենք որ վարչութեան անդամ Պ. Ս. Մովսէսեան դեռ կը ճգնի պաշտպանել եւ արդարացնել: Իմ ընկերս կ'ըսէ որ Յուլիսին սկսելով վճարած է իր հայրենիքի տուրքը, մինչդեռ ես մինչեւ հիմա 5 բարա չեմ տուած, որովհետեւ իմ բնակած Իսկիտարի մէջ թաղային կազմակերպութիւն պիտի ըլլար եւ չեղաւ եւ այս պատճառաւ ոչ միայն ես, այլեւ բազմաթիւ անձեր ռեւէ վճարում չըրինք: Կը լսուի որ Իսկիտարի մէջ կազմուած է այդ մարմինը, բայց գաղափար չունինք թէ ինչպէս կ'աշխատի: Մենք գնահատեցինք կեդրոնական յանձնաժողովի մը կազմութիւնը, բայց դիտելի է որ բոլոր անդամներով անվճար մարդիկ են եւ մինչեւ որ կեդրոնի մէջ կազմուած մարմինը որոշում չտայ, ռեւէ գանձում կարելի չէ: Պէտք էր գտնել անդամներ, որոնք ամբողջովին նուիրուած ըլլային այս գործին: Այդ բանը գոյութիւն չունի եւ ոչ միայն այդչափ, այլեւ պաշտօնեաներ ալ չունին ու հիմա Քաղ. Ժողովի անդամ մը [բ15] կը խօսի իրենց սնանկութեան վրայ: Այս ամէնը որոշ ցոյց կուտան որ գործին ուղղութիւնը պէտք է փոխել ու նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Որքան քննադատէք, իրաւունք ունիք...

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- (ընդմիջելով) Հրաժարեցէք, ուրեմն:

Հ. ԽՕՃԱՍԱՐԵԱՆ ԷՖ.- Սպասեցէք հիմա ձեզի պիտի յանձնենք: Ես չ'պիտի խօսիմ վարչութիւնը արդարացնելու համար, որովհետեւ ինչպէս ըսի, իրողութիւններ են եղած խօսքերը եւ չքննեցանք չեն վերցնել: Բայց պէտք է գիտնաք որ ոչ թէ մէկ վարչութիւն,

այլ եթէ բազմաթիւ վարչութիւններ ալ բերէք, նորէն այս գործին տակէն ելլելը կարելի չէ եւ անոնք որ այսօր գործի գլուխ անցնին, մեծագոյն բարիքը կ'ընեն: Մեր մտայնութիւնը տարբերութիւն չունի թուրքերէն. անոնք ամէն բան կառավարութենէն կը սպասեն եւ մենք ալ վարչութենէն: Դուք, Պ. Բարսեղեան, որ կը գանգատիք Իսկիտարի կազմակերպութենէն, եւ երեսփոխան էք ու խմբագիր, ինչո՞ւ Իսկիտարի մէջ ժողովուրդը իր պարտականութեան չիրաւիրեցիք, որպէսզի ըմբռնուի որ ասիկա ազգային գործ մ'է: Հին եւ նոր շրջաններու [միջեւ] մեծ անջրպետ մը կայ, յարաբերական, որբերու եւ զանազան խնդիրներ կան, որո[ւնց] շուրջ հաւաքական աշխատութիւն մը ստեղծելու է ազգային շարժումով մը, մինչդեռ այս գործը չըմբռնուեցաւ իբրեւ ազգային գործ: Եթէ այս ժողովի անդամներէ[ն] մէկուն ռեւէ պաշտօն յանձնենք, չ'ընդունիր ոչինչ առարկութիւններով: Իրաւ Ծոթայակիրը սքանչելի Պատրիարք էր, բայց ատելի սքանչելի էր Ծոթայակրի օրուան ժողովուրդը: Վերջապէս իրար քննադատելով գործ չ'ըլլար, պէտք է ազգային յեղափոխութիւն մը յառաջ գալ եւ ժողովուրդը իր պարտականութիւնը կատարել:

[բ16]Ս. Պատրիարքը շաբաթը 50 հոգիի նամակ կը գրէ, հազիւ 2-3 հոգի կը պատասխանէ. այս սնանկութիւնն է, ահաւասիկ, որ մատնանիչ կ'ընենք: Քննադատութիւններու տեղ ազգը տէր դարձնենք իր պարտականութեան:

Օ. ՉԻՖԹԷՍԱՐԱՖ ԷՖ.- Կարծեմ յարմար կ'ըլլայ որ ուրիշ ատեն վիճաբանինք այս խնդրոյն վրայ, որովհետեւ ժամանակի կորուստ կը պատճառէ: Ես կ'առաջարկեմ յղել այս խնդիրը վարչութեան, որպէսզի իր պատասխանը բերէ յառաջիկայ նիստին:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Եղած վիճաբանութենէն հասկցուածը այն է, որ վարչութիւնը իր ձեռքէն եկածը ըրած է, բայց պէտքին առջեւ անբաւական է եւ ասիկա յառաջ կուգայ, կ'ըսեն, կազմակերպութեան պակասէն: Այս կէտին վրայ է որ ուշադրութիւն պիտի դարձնենք եւ պիտի աշխատինք նոր մարմին մը ստեղծել:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ս.- Ես կը կարծեմ որ լաւ կ'ըլլայ այստեղէն ընտրել այդպիսի մարմին մը:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Այս առաջարկը կ'ընդունի՞ ժողովը:

ՆԱԽԱԳԱՀ Ս.- Իմ պահանջս անոր համար կը մերժուի, որովհետեւ կը վախճան թէ

իրենք պիտի լծուին աշխատանքի:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Հետեւաբար յառաջիկայ նիստին պիտի լսենք վարչութեան բացատրութիւնը:

ՕՐԱԿԱՐԳ Բ.

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Ինչպէս կը յիշէք, Քաղ. Ժողովը տեղեկատուութիւն մը ներկայացուցած էր մեզի, որ Իրաւաստութեան Դիւանի նախարընութեան ենթարկուեցաւ եւ քննութեան արդիւնքը ժողովին ներկայացաւ: Կը հրաւիրեմ ժողովը որ այս մասին իր կարծիքը յայտնէ:

Պ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ. ԷՖ.- Քանի որ յաջորդ նիստին վարչութիւնը իր մանրամասն տեղեկութիւնը պիտի ներկայացնէ այս ժողովին, կ'առաջարկեմ այս տեղեկատուութիւնն ալ յղել իրեն:

ՏՐ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ.- Այդ տեղեկատուութիւնը 2-3 ամիս առաջ եկած է եւ անոր քննութիւնը ուշացած է մինչեւ հիմա, հետեւաբար հինգսը բան մ'է եւ այժմեան պայմաններու գոհացում տրուելիք բան մը չ'է եւ կարելի է նոյն իսկ որ շատ կէտեր փոփոխութեան ենթարկուին, հետեւաբար նախ քան այս քննութեան ձեռնարկելը, յարմար կը դատեմ լսել յաջորդ նիստին վարչութեան հաղորդելիք տեղեկութիւնները:

ՏՐ. ԹԷՐԶԵԱՆ.- Մենք այդ տեղեկատուութեան զանազան կէտերուն վրայ կարծիքներ ունինք եւ կը փափաքինք որ անոնք կցուին եւ յաջորդ նիստին բերել վարչութիւնը իր պատասխանը:

ԱՏԵՆ. ԷՖ.- Այդ տեղեկատուութիւնը այսօր իսկ նկատողութեան առնելու առաջարկը եթէ ժողովը չ'ընդունիր, կը յղենք Քաղ. Ժողովին, որ յաջորդ նիստին ամբողջական աշխատութիւն մը ներկայացնէ:

(Ատեանը փակուեցաւ ժամը 4ին:)

ՃԱՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1.-Աղեքսանդր Փանոսեան (1859-1919) առաւելաբար կը յիշատակուի իբրեւ բանաստեղծ, մանկագիր, քատերագիր, քարզմանիչ: Գործածած է Ալիսալան գրչամունը:

2.-Առաջին Աշխարհամարտի աւարտը հռչակող զինադադարը հռչակուեցաւ 11 Նոյեմբեր 1918-ին:

3.-Յաջորդ խօսք առնող Ս. Գարեանի առարկութենէն, ապա նաեւ նիստի ատենապետին հաստատումէն, կարելի է հետեցնել թէ երկու հրաժարող երեսփոխաններուն ներկայացուցած դրոյսապատճառը իրենց «ստիպողական զբաղումներ» ունենալն է, թէի Գարեանէն անմիջապէս ետք Սրենց խօսք առնելով քողարկեալ իմաստ կ'ուզէ տեսնել անոնց մէջ:

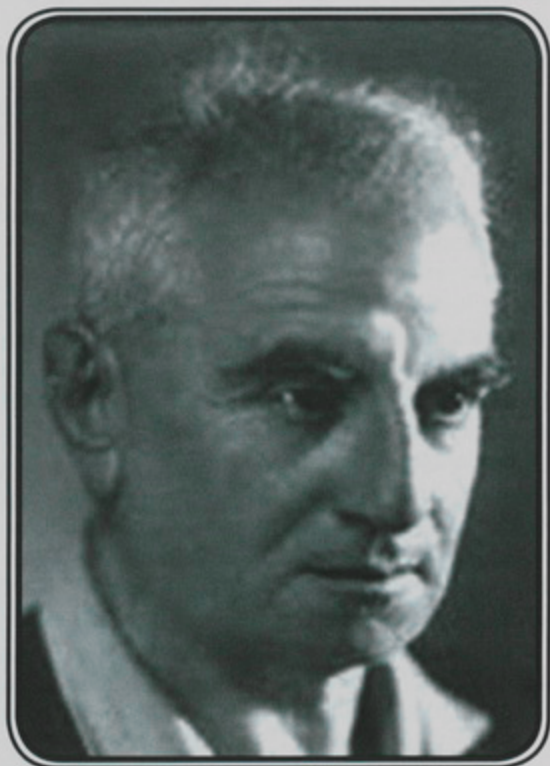
4.-Հաւանաբար ճիշդ պիտի ըլլար արձանագրել «օժանդակ մարմնէն»:

5.-Երուսաղէմի վանքը Յարութիւն Պատրիարք Վեհապետեանի վախճանումէն (1910) ետք կը պարզէր անկարգ եւ մտահոգիչ վիճակ մը: Ըստ Ազգային Սահմանադրութեան, Պոլսոյ Ազգային Ժողովին վերապահուած էր Երուսաղէմի Հայ Պատրիարքին ընտրութեան իրաւունքը, բայց Ազգային Ժողովը ի վիճակի չ'էր եղած գործադրել իր իրաւունքը զանազան պատճառներով: Փարիզ գումարտող Ազգային Ա. Համագումարը իր 28 Փետրուար 1919-ի նիստին քննութեան նիսի դարձնելով Երուսաղէմի խնդիրը, որոշած էր եզիպտահայոց առաջնորդ Թորգոմ Եպսկ. Գուշակեանի գլխաւորութեամբ գործող եզիպտաբնակ ազգայիններէ բաղկացած մարմնի մը վստահիլ վիճակին դարման մը գտնելու առաքելութիւնը, միաժամանակ դիմելով անգլիական իշխանութիւններու աջակցութեան, մինչեւ որ պայմանները Ազգային Ժողովին հնարաւորութիւն տային իր հակակշռին տակ առնելու հարցերը (Համահայկական Խորհրդակցութիւններ (1912-1920թթ.), Երեւան, 2004, էջ 346-347): Հայեացքները ուղղուած էին Նոյիշէ Արք. Գուրեանի, որ կարճ պահ մը եղած էր Թորքիոյ Հայոց Պատրիարք եւ որ 1921-ին պիտի ընտրուէր Պատրիարք Երուսաղէմի հայոց Առաքելական Աթոռին, մինչ այդ Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան անդամ ընդունուած ըլլալէ ետք:

6.-117-բ225 եւ 117 կրկնակի բուհամարները կրող թերթիկի մը վրայ կը կարդանք. «Գաւառական Ժողով չ'եղած տեղերը ընտրութեանց մասին վարչական առաջարկ յղեալ Նախաձեռնութեան Դիւանին: (Կ'ընդունուի վարչութեան առաջարկը 29 Նոյեմ. 1919ին):»:

Ազգին որբերը

1883 - 1948

Օշական ժառանգատրացի
սաներով

Վերջին հրաժեշտ Օշականին
Հալեպ

